

## Vrijdag 10 mei

Het was 3 uur 55 - X-Zeit.

★

Voor het eerst sinds de oorlogen van de zeventiende en achttiende eeuw werd Nederland in de vroege morgenuren van de rode mei 1940 weer door het oorlogsgeweld getroffen - een geweld evenwel dat als middelen niet langer de musket en het primitief veldgeschut kende, maar de gecompliceerde producten der moderne, gemechaniseerde oorlogsindustrie: handgranaten en machinepistolen, mitrailleurs en zware houwitser, tanks en bommenwerpers.

Het was oorlog.

Oorlog, daadwerkelijke oorlog, betekent steeds inbreuk op elke gevestigde orde, versterking van alle gevestigde verhoudingen. Oorlog verwoest en vernietigt, verrast en verbijstert. De enkele mens, opgenomen en gebed in zijn normaal bestaan, ziet zich opeens geplaatst in een realiteit die, althans aanvankelijk, als volstrekt abnormaal, ja als anti-normaal ervaren wordt. Vijandelijke strijdkrachten (aldus het beeld dat de tweede wereldoorlog bood) rukken het land binnen, in de lucht waarin vogels opgeschrikt rondfladderen, ronken de motoren van vijandelijke vliegtuigen. Overal waar gevechten geleverd worden, weerklinkt een oorverdovend en ondragelijk lawaai. Bij het geratel der machinegeweren voegen zich de dreunen van het geschut, luttele seconden later gevolgd door de explosies der granaten. Bommen gieren omhoog en ontploffen. Van de ene seconde op de andere storten huizen, schuren, boerderijen ineen. De luchtdruk ontbladert de takken der bomen, stammen worden versplinterd. Kogels en scherpe fragmenten van granaten en bommen fluiten in het rond. Fonteynen van zand en modder spuiten op, de rook sliert over het land, her en der hangen grauwe stofwolken boven de plotselinge ruïnes. Gebouwen en hooimijten vliegen in brand, koeien rennen in uitziennige angst door de wei of liggen ter aarde met uitpuilende ingewanden.

Oor en oog van de mens kunnen die beelden niet verwerken. Het is of